

WOLTERSON J.F. 1991

Verslag van een verblijf te Oisterwijk van 24-06-1991 tot
02-07-1991 in het kader van het onderzoekproject

DENNEN EN VENNEN

naar het dennenbos rond de vennen VAN ESSENVEN en WITVEN bij
Oisterwijk in het terrein van de Vereniging tot Behoud van
Natuurmonumenten.

Geopieerd naar origineel met kleurenfoto's van
Albert Fopma (is ook bij Sleybroek)

I. Correcties op vroegere waarnemingen

Tijdens de excursie van 28 mei 1991 werd vergeefs gezocht naar de afgezaagde stronk nr. 7 (zie nota van 20-01-1991). Ik beloofde toen dat wij in juni 1991 de stronk zouden opsporen. Deze bleek echter spoorloos verdwenen te zijn. De plek waar hij had gelegen was met moeite terug te vinden. Een liefhebber had zich intussen over dit oudste exemplaar ontfermd.

Nog een correctie op de inhoud van genoemde nota is noodzakelijk. Daarin werd vermeld dat er geen verjonging van de dennen te vinden was. Wij vonden intussen op het terrein tussen de beide vennen een tiental jonge bomen, variërend tussen 3 en 12 jaar. Ze komen voor in de vegetatie die pleksgewijze onder de dennen groeit. Deze vegetatie kenmerkt zich door korte struiken van bosbessen en bramen met wat berkenverjonging ertussen. (Foto's 1, 2, 3 en 4).

II. Stormschade, beheersmotief en brandgevaar

De stormen van de afgelopen jaren hebben plaatselijk grote gaten in de opstanden geslagen. Het beheersmotief om dode bomen te laten liggen brengt brandgevaar met zich mee. Ik rapporteerde dit reeds in mei van dit jaar. Op de foto's 5 en 6 ziet men dit beeld duidelijk.

III. Homogeniteit van de habitus van de dennen

Opvallend is de homogeniteit van het oude bos rond de beide vennen. De bomen worden gekenmerkt door hun slanke stamvorm, en de regelmatige schorsplaten die als een slangenhuid over de lange stammen liggen (zie foto's 7 en 8). De jongere bossen die dit complex omringen, waarvan de oudste ook al over de honderd jaar zijn, behoren tot andere rassen. Dit is duidelijk te zien aan de stamvorm, betakking, kleur en algemene habitus van de bast. Van het oude bos en de omringende bossen werden wat kegels verzameld over afstanden van enkele kilometers: boomsgewijze werd telkens een kegel geraapt. Twee zakjes met monsters stelde ik ter hand aan ir. H.M. Heybroek.

Foto 1

Foto 2

Foto 3

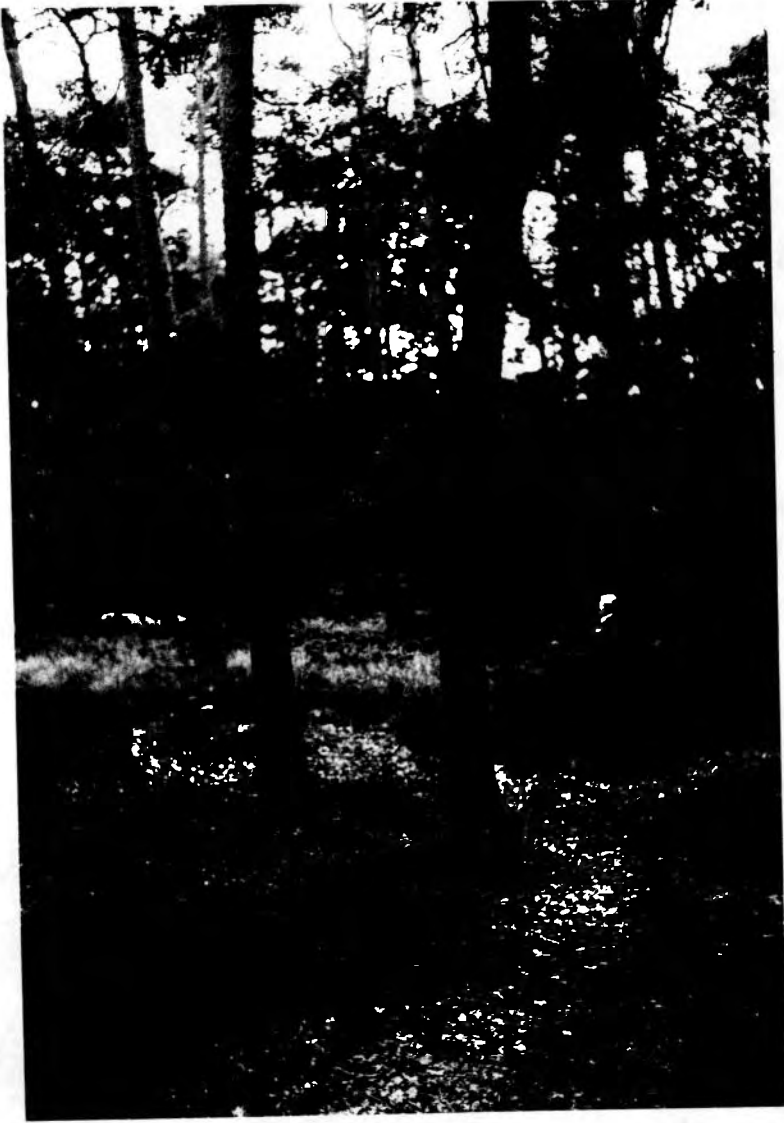

Foto 4

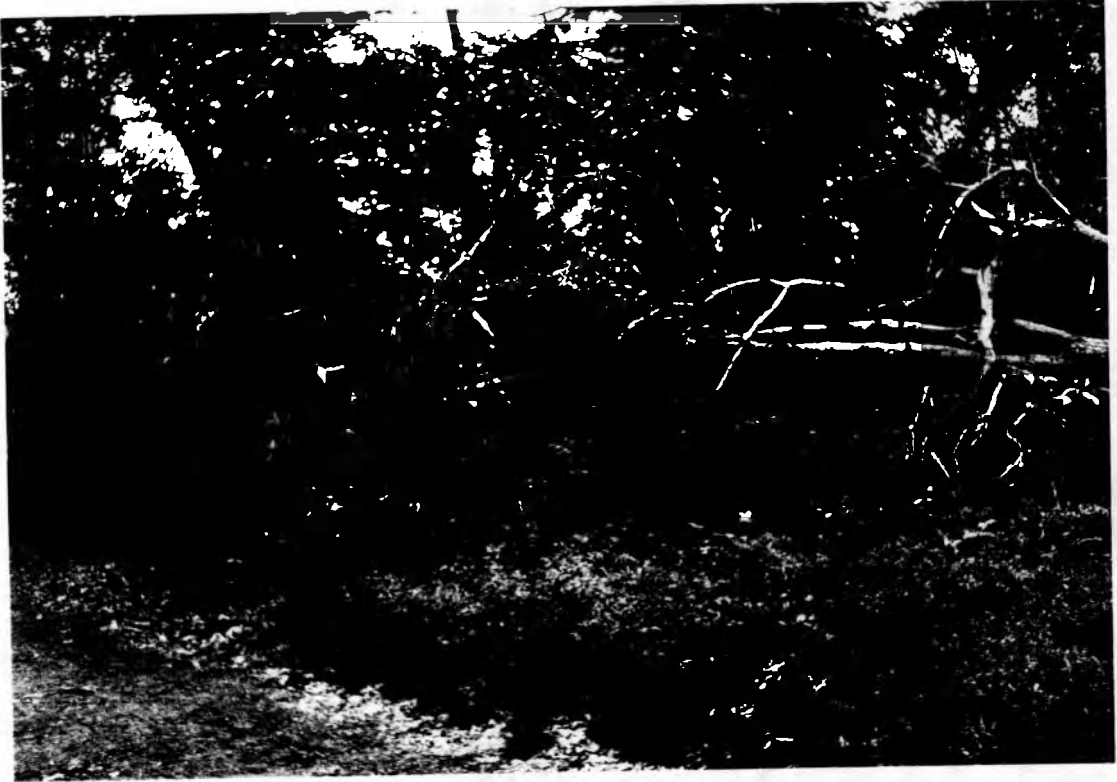

Foto 5

Foto 6

Foto 7

Foto 8

IV. Zeer oude bomen

Zeer oude bomen werden aangetroffen op het duinwallekje ten noorden van het WITVEN (zie foto's 9 en 10). De eerste boom heeft een diameter aan de voet van 68 cm, terwijl de tweede 100 cm dik is aan de voet. Neemt men van alle tot dusver getelde bomen het gemiddelde van het aantal jaarringen per cm straal van de stam aan de voet, dan bedraagt deze 13. De beide bomen zouden volgens deze gegevens dus rond 450 en 650 jaar oud kunnen zijn.

De dikste boom is een oude stam die zich op borsthoogte in vijven had opgesplitst. De vier kleinste stammen zijn afgezaagd. De dikste is aangehouden.

Het zou aan te bevelen zijn om zo snel mogelijk van dit aantal aan de stamvoet boorspanen te nemen, zo ook van de liggende stam (foto 6), die eveneens op dit stuifwallekje is gegroeid.

Misschien dat het voorkomen van deze oude bomen een aanwijzing is hoe dit "landras" is ontstaan.

V. Nadere beschouwing van de homogeniteit van de dennen

Bij het onderzoek naar goede herkomsten van dennen in Nederland en het aanleggen van "zaadgaarden" is men uitgegaan van het feit dat sommige bomen uit een herkomst de gewenste eigenschappen bezitten die de veredelaar voor ogen staan. Men hoopt dan dat enkele exemplaren de eigenschappen dominant en in combinatie met elkaar vererven. Eenvoudig gezegd komt het hier op neer dat deze bomen als moederboom gebruikt worden, waarbij geredeneerd wordt dat de nakomelingen, ongeacht de zwerm van vaders die aan de bevruchting deelnamen, zeer veel op elkaar zullen gelijken.

Om deze zienswijze te controleren, werden vele zaaisels van dit soort bomen in toetsproefvelden vergeleken. Dit soort zaaisels werd aangeduid als HALFSIB families of illegitieme kruisingen, immers de vaders zijn niet bekend.

Inderdaad werden moederbomen, die dergelijke homogene nakomelingen opleverden, aangetroffen onder de potentiële PLUSBOMEN die men had uitgezocht in de beste herkomsten die men in ons land had aangetroffen.

Foto 9

Foto 10

Ook in de natuur komen dergelijke zaaisels ongetwijfeld voor. Immers de natuur stelt door de variatie die er in de combinatie van standplaatsfactoren in een bepaald genencentrum van een soort kan voorkomen, de voorwaarden waaraan de eigenschappen van de bomen moeten voldoen om in hun nakomelingen voort te kunnen bestaan.

Eenvoudiger gezegd selecteert de natuur op dezelfde wijze als de selectionist via halfsib-zaaisels. Zijn deze zaaisels, vooral in extreme gebieden niet levensvatbaar genoeg dan wordt de moederboom uitgeschakeld. De herkomsten van douglas-sparren uit Amerika, die zulke enorme groeiverschillen in ons land opleverden, zijn hiervan een sprekend voorbeeld. Ook de ingevoerde grovedennenrassen zijn hiervan goede voorbeelden. Naast excellente halfsib-zaaisels treft men bij de selectie en veredeling ook zaaisels aan die zich homogeen tonen in voor onze omstandigheden negatieve eigenschappen. Deze zijn bij het uitzoeken van de plusbomen verworpen.

Wellicht dus is een, of zijn enkele, excellente moederbomen overgebleven in sommige natuurgebieden, die een lokaal inheems landras hebben geleverd.

Een toetsing van enkele exemplaren uit het bos van Oisterwijk kan ons aanwijzen in hoeverre deze zienswijze op dit bos van toepassing is.

Graag zou ik dus voorstellen om reeds nu bomen uit te zoeken en daarvan, boomsgewijze gescheiden, zaad te winnen. Deze zaaisels kunnen dan op de beproefde manier worden vergeleken in toetsproeven.

Men kan mij voor de voeten werpen dat de wolk van stuifmeel, die uit de omgevende aangeplante herkomsten zal komen aandrijven, deze proef zal vertroebelen. Gezien het feit dat deze wolk zich verdunt met de derde macht van de afstand die hij aflegt en het feit dat de bomen van het "landras" toch nog altijd met ongeveer 150 exemplaren op een ha naast elkaar staan, acht ik de kans van vreemde bestuiving buitengewoon gering. Ik schat deze op 1 of 2%. De invloed van deze vertroebeling is te verwaarlozen bij de beoordeling van de halfsib-zaaisels die men heeft uitgezocht.

Bij latere selectie van bomen voor een eventuele zaadgaard en zeker bij de winning van dit zaad, kan men alle daartoe strekkende maatregelen nemen om betrouwbaar zaad te krijgen om daarmee dit zeldzame inheemse ras in stand te houden.

Tenslotte wil ik er nog eens op aandringen dat het nodig is dat men over een voldoende gedetailleerde kaart beschikt voor dit speciale onderzoek. Indien deze niet voorhanden is zou er speciale luchtkartering dienen plaats te vinden.

Ede, 14 augustus 1991

ir. J.F. Woltersen

